



سال دوازدهم / پاییز ۱۴۰۲

سرمایه اجتماعی همسایگی و تأثیر آن بر رعایت حقوق همسایگی و ساختمان ۱

• مجید شمسه^۲

تاریخ دریافت: ۰۲/۷/۴، تاریخ تایید: ۰۲/۷/۱۷
DOR: 20.1001.1.38552322.1402.12.48.9.2

چکیده

همسایگی بیش از هر چیز دیگر بیانگر نیاز انسان‌ها به همدیگر و یکی از مهم‌ترین رابطه‌های نخستین است که شکل شبکه و شیوه ابراز آن در جوامع جدید تغییر کرده است. البته این امر به معنای نادیده گرفتن یا محو شدن آن نیست. هویت محله‌ای زمینه مناسبی برای رشد و ارتقای وابستگی، تعهد و مشارکت افراد در محله است. تجربه زیسته و بررسی اکتشافی موضوع آپارتمان‌نشینی نشان می‌دهد، این الگوی سکونت علی‌رغم پتانسیلش برای تقویت همسایگی گاهی مولد چالش‌ها و مشکلاتی است. مسئله مذکور در کنار همسایگی در محله، محقق را بر آن داشت تا به سنجش وضعیت‌های مذکور بین ساکنان و شهروندان تهرانی بپردازد. این تحقیق به شیوه پیمایش انجام‌شد و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود. جامعه آماری تحقیق شهروندان ۱۵ سال به بالای شهر تهران و حجم نمونه ۱۲۰۰ نفر بود. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که:

هفت درصد پاسخگویان با یک نفر یا هیچ‌یک از همسایگان خود دوست هستند و ۵۷,۳ درصد پاسخگویان با دو نفر یا بیشتر از همسایگان خود دوست هستند. ۷۴,۱ درصد پاسخگویان به‌ندرت با همسایگان خود به سینما یا گردش می‌روند یا اصلاً نمی‌روند. ۲۵,۹ درصد نیز غالباً یا گاهی این کار را انجام می‌دهند. دعوت از همسایگان در مهمانی از سوی ۸۲ درصد پاسخگویان برای یک نفر یا دو نفر اتفاق افتاده و ۱۸ درصد دو نفر یا بیشتر از همسایگان خود را به مهمانی دعوت می‌کنند. ۴۳,۱ درصد پاسخگویان با پنج نفر یا کمتر از همسایگان خود در کوچه و خیابان سلام و احوال‌پرسی می‌کنند. ۵۶,۹ درصد با شش نفر یا بیشتر همسایگان خود این کار را انجام می‌دهند. ۴۲,۵ درصد پاسخگویان هرگز یا به‌ندرت با همسایگان خود گفت‌وگو می‌کنند و ۵۷,۵ درصد آنان غالباً یا گاهی این کار را انجام می‌دهند. یافته‌های تحلیلی تحقیق نیز نشان می‌دهد هر قدر سرمایه اجتماعی همسایگی بین شهروندان زیاد باشد، بیشتر حقوق‌حقوق همسایگی را رعایت می‌کنند. همچنین وضعیت سرمایه همسایگی شهروندان بر اساس مشخصات فردی و دموگرافیک آن‌ها در این تحقیق مقایسه و ارزیابی شده است.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، سرمایه همسایگی، فرهنگ آپارتمانی، ارزیابی.

۱ این مقاله برگرفته از پایان دکتری نامه با عنوان الگوی مطلوب ارتباطات سلامت در شهرداری تهران، مجید شمسه به راهنمایی دکتر خانیکی در دانشکده ارتباطات علامه طباطبائی ارائه شده است.
۲ دانشجوی دکتری رشته ارتباطات دانشکده ارتباطات دانشگاه علامه طباطبائی majid.shamseh@gmail.com

مقدمه

بررسی گذرای زندگی و واقعیات مرتبط با انسان نشان می‌دهد بشر موجودی اجتماعی است، و تداوم حیات او به ارتباط با دیگران وابسته است. در واقع آدمی، در طول تاریخ ارتباط و پیوند خود را با جامعه حفظ کرده است، «اما این عنصر به موازات پیشرفت کمی و کیفی جوامع و افزایش پیچیدگی‌های جوامع دچار تحول و دگرگونی شده است. ارتباطات آدمی در جامعه ساده و کوچک اولیه متفاوت از جامعه بزرگ و گسترده معاصر است و اصولاً ارتباطات همپای تکامل فکری فرهنگی و پیشرفت‌های تکنولوژیکی - علمی توسعه یافته و از اهمیتی عظیم و درخور توجه برخوردار گشته است» (باستانی، ۱۳۶۹: ۲). ارتباطات در جهان امروزی که به عصر ارتباطات مشهور است، برخلاف گذشته دامنه و برد وسیع‌تری یافته و امکان‌های جدیدی از ارتباط مانند ارتباط مجازی فراهم شده است. کنار این نوع ارتباط، خصوصیات زمانه به گسترش روابط دومین و غیرصمیمی دامن زده است که در گذشته چندان معمول نبوده است. با وجود این تغییرات، روابط نخستین نه تنها همچنان بین افراد در جوامع جریان دارد، بلکه کماکان ناگزیر از انجام آن هست.

همسایگی بیش از هر چیز دیگر بیانگر نیاز انسان‌ها به همدیگر و یکی از مهم‌ترین رابطه‌های نخستین است که شکل شبکه و شیوه ابراز آن در جوامع جدید دچار تغییر شده است. البته این امر به معنای نادیده گرفتن یا محو شدن آن نیست، زیرا مبنای استواری دارد و به نیازی اساسی پاسخ می‌دهد. برخلاف تصویری که افزایش شهرنشینی را با کاهش روابط نخستین در محلات و واحدهای شهری همراه می‌داند، استدلال‌ات نظری از قدرتمند بودن عناصر همسایگی و هم‌محله‌ای در همه اجتماعات حتی در شهرهای کاملاً توسعه یافته خبر می‌دهند. وفق نظر بوردیو: «فضای اجتماعی به این ترتیب ساخته می‌شود که عاملان و گروه‌های اجتماعی براساس جایگاهشان در توزیع آماری دو اصل تفاوت گذار تقسیم می‌شوند. این دو اصل که در جوامع پیشرفته چون آمریکا، ژاپن یا فرانسه تأثیرگذارترین عامل‌اند، عبارت است از سرمایه اقتصادی و سرمایه فرهنگی. عاملان اجتماعی تا آنجا با یکدیگر دارای مشترکات‌اند، که در این دستگاه دوبردی به هم نزدیک باشند، و میزان تفاوت‌هایشان بستگی به این دارد که در این دستگاه چقدر از هم فاصله داشته باشند. فاصله فیزیکی که میان جایگاه دو نقطه روی کاغذ است، هم‌سنگ فاصله اجتماعی دو کنشگری است که آن دو نقطه نماد آن‌ها بوده است (بیکر، ۱۳۸۶: ۳۳). از این رو چنانکه بوردیو می‌گوید افراد دارای سرمایه‌های همسان، روابط همسایگی با

هم دارند و از این رو عمده تعاملات آن‌ها در ساختمان، محله، بازار، مدرسه، ورزش و نظایر آن با هم است.

وجود تعاملات و همبستگی درون محلات و در روابط همسایگان می‌تواند آثار و نتایج بسیار مثبتی داشته باشد. یکی از این پیامدها می‌تواند تأثیر آن به‌عنوان مهم‌ترین ابزار نظارتی و کنترلی، از بسیاری از جرائم و بزهکاری‌ها بکاهد (خطیبی، ۱۳۹۶: ۱۰۹). طبق نظر دورکیم اگر در جامعه‌ای همبستگی بالایی وجود داشته باشد، شهروندان آن جامعه، تقید بیشتری به ارزش‌ها و هنجارهای آن خواهند داشت (دورکیم، ۱۳۸۷: ۶۲). تعاملات همسایگی نیز آیین‌های از وضعیت اعتماد و سرمایه اجتماعی محلات است. در ایران وجود همبستگی خاص افراد با خانواده‌های پدری و مادری و حفظ آن، راهی برای تداوم تعاملات همسایگی و تقویت همیاری و تعاون میان آحاد جامعه است (خطیبی، ۱۳۹۶: ۱۰۹).

در فرهنگ و سنت ایرانی توصیه‌های زیادی به حفظ حرمت همسایگی شده است و بر مبنای آن تشکیلات و سازمان‌های خاصی در محلات شکل گرفته و در طول تاریخ تداوم یافته است. در تحقیق پیمایشی که معیدفر و مقدم (۱۳۸۹) در شش محله تهران با رویکرد فضایی-اجتماعی و با تلفیق نظریه‌های کنترل اجتماعی و نظریه‌های جامعه‌شناسی شهری انجام دادند، یافته‌های تحقیق با تأیید وجوه تفاوت معنادار هویت محلی در محله‌های مختلف تهران نشان داد هویت محله‌ای زمینه‌ی مناسبی برای رشد و ارتقای وابستگی، تعهد و مشارکت افراد در محله است و می‌توان با تقویت این سه عنصر، احساس کنترل و نظارت اجتماعی را در محله بالا برد و مانع از گرایش افراد به ارتکاب رفتارهای نابهنجار در سطح محله شد.

نتایج تحقیق دیگری در اصفهان نشان داد در سطح اجتماع محلی مهم‌ترین نیاز مردم ایجاد تعاملات اجتماعی با دیگران است (معمار، ۱۳۹۰: ۲۵) از این رو باید در محلات فضا و بستر مناسب برای تعاملات و ارتباطات افراد تعبیه کرد. در روابط همسایگی واحد کوچک‌تر از محله، ساختمان یا آپارتمان است که در کلانشهر تهران بیشترین الگوی سکونت را به خود اختصاص داده است. تجربه زیسته و بررسی اکتشافی موضوع آپارتمان‌نشینی نشان می‌دهد این الگوی سکونت علیرغم پتانسیلش برای تقویت همسایگی گاهی مولد چالش‌ها و مشکلاتی است. این مسئله کنار همسایگی در محله، پژوهشگر را بر آن داشت تا به سنجش وضعیت‌های مذکور در بین ساکنان و شهروندان تهرانی بپردازد.

شهر با همه وسعت و عظمتش از واحدهای هسته و کوچک تشکیل شده است که با هم شهر را می‌سازند. یکی از واحدهای کوچک که می‌تواند برای فهم شهر و چگونگی روال آن سودمند باشد «ساختمان» یا آپارتمان است. آپارتمان‌نشینی را می‌توان مقیاس کوچکی از یک کشور یا شهر در نظر گرفت که وضع قوانین و مقررات در ایجاد نظم و هماهنگی در آن نقشی بسیار مهم داد. اگر برای اداره شهر یا کشور نیاز به حضور مدیر یا مدیرانی در رأس امور است، اداره ساختمان نیز نیازمند مدیر یا مدیرانی از داخل خود مجموعه است تا بتوانند قوانین و مقرراتی را برای اداره، کنترل و حتی هماهنگ کردن خانواده‌های ساکن در آپارتمان وضع و اجرا کنند که این مهم در آیین‌نامه اجرایی قانون ساختمان وضع شده است.

توافق نداشتن ساکنان در نحوه استفاده از مشاع‌ها، سلیقه‌های گوناگون، فرهنگ‌ها و اختلاف محسوس اجتماعی میان ساکنان، نبودن ضوابط و مقررات مدرن برای طراحی، ساخت و بهره‌برداری از مجتمع‌ها، بی‌توجهی ساکنان به حقوق همسایگان و الزام نداشتن آن‌ها به جبران خسارت‌های احتمالی تنها بخشی از این مشکلات یا باعث ایجاد مشکلات است.

زندگی شهری در حصار خانه‌های قوطی کبریتی گرفتار شده است و فرهنگ آپارتمان‌نشینی به معنای توجه به آداب، قواعد و الزام‌های زندگی در محیط جمعی یعنی آپارتمان‌نشینی معنا و مفهوم پیدا می‌کند و دوری از آن باعث بالا رفتن مشکلات اجتماعی می‌شود.

واحد اجتماعی بزرگ‌تر از ساختمان «محله» است که از دیرباز محل شکل‌گیری همیاری، خودیاری و دگرپاری بوده است. در واقع محله یک واحد اجتماعی کامل است که پتانسیل‌های بسیار زیادی دارد. از لحاظ جامعه‌شناسی شهری، محله‌های شهری به مفهوم «واحدهای اجتماعی» حقیقی هستند که تاحدی به‌صورت اتفاقی و ناخودآگاه به وجود آمده‌اند و با گذشت زمان توانسته‌اند شکل و قالب ثابت و پایداری به خود بگیرند و حریم معینی برای خود تعریف کنند. محله‌ها از مجموعه افرادی با ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی، مذهبی و به-خصوص اقتصادی مشابه تشکیل می‌شوند که به‌واسطه نوعی همبستگی و روابط متقابل جمعی به وجود می‌آیند (توسلی، ۱۳۸۳: ۱۳).

نظر به چنین اهمیتی که محله و ساختمان در زندگی جمعی دارد، باید روابط همسایگی در آن‌ها مورد مذاقه و سنجش قرار بگیرد. یافته‌های تحقیق حاضر می‌تواند ضمن شناسایی پتانسیل‌ها و محدودیت‌ها، اهرم مناسبی در راستای توسعه شهری کلانشهر تهران باشد. هدف کلی این پژوهش بررسی روابط همسایگان در محله‌های شهر تهران و ساختمان‌های محل

سکونت و مقایسه آن بر حسب متغیرهای زمینه است و اهداف جزئی؛ بررسی روابط همسایگی، مشکلات همسایگان در ساختمان و مشکلات همسایگان در محله است.

مطالعات پیشین

رضایی (۱۳۹۵) در تحقیقی به بررسی تأثیر عوامل فرهنگی و اجتماعی بر روابط همسایگی در محله کن تهران پرداخت. براساس نتایج این تحقیق، متغیرهای مستقل تحقیق که شامل متغیرهایی همچون نگرش به اوقات فراغت، نگرش به ارزش‌های همسایگی، انزوایی و دینداری است، همگی دارای تأثیر معناداری بر متغیر وابسته یعنی روابط همسایگی بوده‌اند. در این میان متغیر نگرش به ارزش‌های همسایگی دارای بیشترین تأثیر بر متغیر وابسته تحقیق بود و متغیر نگرش به اوقات فراغت نیز کمترین تأثیر را بر متغیر وابسته تحقیق داشت. یکی از عوامل اساسی که بین افراد ساکن در این منطقه سبب دگرگونی در روابط همسایگی شده، تغییری است که در نگرش به ارزش‌های همسایگی صورت گرفته، همچنین متغیرهای دیگری همچون نوع نگرش بر اوقات فراغت و میزان دینداری افراد ساکن در این محله نیز بر روابط همسایگی تأثیر گذاشته است.

رزاقی و همکاران (۱۳۹۵) تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر میزان روابط همسایگی مطالعه موردی شهروندان ساکن شهر بابل» انجام دادند. یافته‌های آنان نشان داد روابط همسایگی در این شهر کمتر از حد متوسط یا ضعیف است، اما هر قدر سال‌های سکونت افراد در یک محل بیشتر باشد میزان روابط همسایگی بیشتر می‌شود. همچنین یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد متغیرهای مستقل تحقیق (اعتماد اجتماعی (بین فردی)، حمایت اجتماعی، احساس امنیت اجتماعی و دینداری به میزان ۰/۳۲ از واریانس متغیر وابسته (روابط همسایگی) را تبیین می‌کنند. نتایج تحقیق نشان داد بیشترین عامل تأثیرگذار مستقیم بر روابط، آن عامل دین‌داری و احساس امنیت بود که دارای تأثیر مستقیم و غیرمستقیم بر میزان روابط همسایگی بوده است، اما متغیر حمایت اجتماعی تأثیر مستقیمی بر روابط همسایگی نداشته است و تأثیر غیرمستقیم داشته است.

بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر میزان روابط همسایگی در بین شهروندان شهر خلخال تحقیق دیگری بود که نوری کلی (۱۳۹۴) انجام داده است. یافته‌های این پژوهش نشان داد بین متغیرهای مستقل سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اقتصادی، اعتماد اجتماعی، عضویت در انجمن‌های اجتماعی محله و متغیر وابسته میزان روابط اجتماعی در شبکه‌های

همسایگی رابطه معنی‌داری وجود دارد. همچنین بین متغیر نوع مسکن (مالک یا مستأجر بودن) و میزان روابط اجتماعی در شبکه‌های همسایگی رابطه معنی‌داری مشاهده نشد. باقری و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی به تعامل اجتماعی همسایگی، مسئله‌ای شهری پرداخته‌اند. داده‌های بررسی شده حاکی از وجود مشکل، «فقدان تعاملات همسایگان»، «کمبود و کاهش روابط و تعاملات همسایگان»، «ضعف تعاملات گرم همسایگان»، «تعاملات سرد همسایگان»، «شناخت محدود همسایگان نسبت به هم» و «کم بودن اعتماد همسایگان به یکدیگر» بوده است. هرکدام از این مشکلات، مشتمل بر مشکلات تعاملی جزئی‌تری است که نشان می‌دهد؛ تعاملات اجتماعی همسایگی در ایران بسیار «کم‌عیار» و بیمار است.

مبانی نظری

بیشتر نظریه‌پردازان شهری رشد کلان‌شهرها را باعث از بین رفتن مناسبات هویتی همسایگی، عاطفی و دوستانه می‌دانند. زیمل معتقد است: انسان در کلان‌شهرهای مدرن به دلیل حضور جمعیت عظیم و متراکم، متحمل فشار زیادی می‌شود که این فشار ناشی از ازدحام، هویت فردی را به خطر می‌افکند و سبب انزوای فرد مقیم شهری در دنیای همسایگی می‌شود. بیشتر تعاریفی که از همسایگی شده دو جزء مهم کالبدی (فیزیکی) و اجتماعی دارد و آن را عمدتاً شامل عناصری چون: انسان، مکان، نظام کنش متقابل، هویت مشترک و نمادهای عمومی دانسته است. همسایگی را گاهی تنها به معنای یک منطقه جغرافیایی با ویژگی‌های کالبدی خاص که گروهی از مردم در آن زندگی می‌کنند و زمانی دیگر آن را به معنای نوعی روابط متقابل اجتماعی یا فعالیت‌های انسانی به‌کار گرفته‌اند، می‌دانند. ماکس وبر می‌گوید: همسایگی عبارت است از روابط متقابل اجتماعی مبتنی بر مساعدت‌های متقابل در وضعیت‌های مختلف اضطراری و بحرانی (نیازی، ۱۳۸۷: ۴۷). چارلز کولی متفکر اجتماعی، همسایگی را همانند خانواده و گروه همالان یک گروه نخستین می‌داند. کنت شوپریان، جامعه‌شناس شهری تعریف جامع‌تری از همسایگی ارائه داده و آن را «جمعیتی» دانسته که در بخش مشخصی از شهر زندگی می‌کنند و شبکه‌ای رسمی و غیررسمی از کنش متقابل اجتماعی دارند و هویت مشترک خود را از طریق نمادهای عمومی منطقه نشان می‌دهند. رابرت پارک از بنیانگذاران مکتب شیکاگو، همسایگی را «محدوده طبیعی» خوانده و آن را حاوی عناصر زیر دانسته است: یک منطقه جغرافیایی قابل تشخیص از سایر مناطق مجاور. جمعیتی با ترکیبات قومی، دموگرافیک و اجتماعی مخصوص. یک نظام اجتماعی با مقررات، هنجارها و الگوهای کنش

متقابل مرتباً تنظیم شوند که به عنوان مکانیسمی برای کنترل اجتماعی عمل می‌کند. رفتارهای موضوعی جمعی یا شیوه‌های زندگی خاص و قابل تشخیص از دیگران. از طرفی تلقی بیشتر مردم از همسایگی، یک کوچه یا بلوک یا بخشی از محله‌ای است که در آن زندگی می‌کنند. گاهی نیز برای برخی خانواده‌هایی که بچه‌های خردسال دارند، همسایگی همان محدوده جغرافیایی است که احساس می‌کنند برای بازی بچه‌هایشان جای امنی است. نوع و تفاوت تعاریف مختلف از همسایگی بیشتر ناشی از عوامل سه‌گانه زیر است: نخست، ابهام مفهومی، خصوصاً مشخص نبودن اجزاء اساسی مجزایی چون «همسایه» به عنوان یک نقش خاص، «فعالیت‌های همسایگی» به عنوان مجموعه‌ای از کنش‌های متقابل و «همسایگی» به عنوان منطقه‌ای محدود که در آن فعالیت‌های همسایگی در بین همسایگان انجام می‌شود.

دوم، تحقیقات متناقضی که براساس فرضیات و روش‌های اندازه‌گیری مبهم انجام می‌شود. مثلاً گزارش می‌شود که در فلان محله روحیه همسایگی کمی وجود دارد، چون تنها تعداد خیلی از مصاحبه‌شوندگان با همسایگان خود روابط دوستانه داشته‌اند، اما حتی دقیق‌ترین تحقیقات و اندازه‌گیری‌ها هم نمی‌تواند واقعاً مرز میان پیوندهای دوستانه و پیوندهای همسایگی را مشخص کند. اگر پدیده مورد تحقیق به روشنی تعریف نشده باشد، تمیز میان اجزاء اساسی و تصادفی و هم‌چنین کشف دقیق تنوع و تفاوت در فعالیت‌ها و روابط متقابل دوستان و همسایگان غیرممکن است. غفلت از تفکیک میان دوست و همسایه به نتیجه‌گیری‌های غیرمطمئن در مورد بیگانگی انسان در شهرهای مدرن، و همچنین تصورات نادرست در باب وجود همسایگان صمیمی در روستاها و شهرهای کوچک می‌انجامد.

سوم، مسئله تغییرات سریع اجتماعی که تعادل معمول بین همسایگان، همسایگی کردن و همسایگی‌ها را به هم می‌ریزد و اجزاء ناپیوسته‌ای از همسایگی را به جای می‌گذارد. محلات کاملاً قابل تشخیص و نسبتاً به هم پیوسته شهرهای کوچک، تحت تأثیر امواج متلاطم شهرگرایی صنعتی آشفته و به هم ریخته می‌شوند و غالباً تنها بخش‌های کوچکی از همسایگی‌های آرمانی باقی مانده مهم‌اند. مطالعات شهری نیز این نوع همسایگی‌ها را چیزی جز محوطه‌هایی متغیر با مرزهای نامشخص از روابط متقابل و فعالیت‌های جدا از هم نشان نمی‌دهد. بفجای واقعیت‌های کمابیش یک‌دست کالبدی و اجتماعی سابق، نوسازی‌های غالباً بدون طراحی و بی‌هویتی صورت می‌گیرد و مجموعه‌های متغیری به وجود می‌آید، و این شهر متحرک و متلاطم روابط شخصی و

اجتماعی جدیدی را شکل می‌دهد که همسایگی را ضایع می‌کند. همسایگی پیش از آنکه، کنار هم قرار گرفتن مجموعه‌ای از خانه‌ها و بناها باشد، قرار گرفتن مجموعه‌ای از واحدهای معنایی است که در کل، شبکه‌ای از معانی را می‌سازد. این معانی گاه ممکن است با هم سازگار یا ناسازگار باشند یا گاه غنی و گاه ضعیف باشند. غنا و ضعف معنای همسایگی به چگونگی کیفیت مناسبات و تعاملات همسایگان و همچنین کیفیت خانه و محیط و محله بستگی دارد (صدیق سروستانی و نیمروزی، ۱۳۸۹: ۱۸۷).

روابط همسایگی و مسائل مربوط به آن در حیطه جامعه‌شناسی شهری طبقه‌بندی می‌شوند، در حوزه جامعه‌شناسی شهری عموماً نظریات عنوان‌شده در سه دسته قرار می‌گیرند. دیدگاه جبرگرایی اکولوژیک (مربوط به صاحب‌نظرانی چون امیل دورکیم، روبرت ازرا پارک، فردیناند تونیس، گئورگ زیمل، هانری مین، لوئیس ورت و بروس کوئن) معتقدند شهرگرایی موجب تضعیف روابط اجتماعی شده و با خود عواملی نظیر ناپهنجاری‌های اجتماعی را به همراه دارد. آن‌ها معتقدند شهر محلی است که در آن نابسامانی اجتماعی، فشار، بیگانگی، بی‌عاطفگی، بی‌هویتی و... وجود دارد؛ اما ترکیب‌گرایان (اسکار لوئیس، دیوید هاروی و مانوئل کاستلز و...) نظر دیگری دارند آن‌ها معتقدند، عواملی غیر از عوامل اکولوژیکی مانند ویژگی‌های فردی افراد است که این تغییرات را موجب می‌شود، به نظر آن‌ها تفاوت چندانی بین شهر و روستا وجود ندارد و اگر عوامل اکولوژیک پیامدی هم داشته باشد، بیشتر ناشی از نحوه تأثیر آن بر موقعیت اقتصادی، ویژگی‌های فرهنگی، منزلت خانوادگی و وضعیت تأهل افراد شهرنشین است. خرده‌فرهنگ‌گرایان (مانند فیشر) همانند جبرگرایان و ترکیب‌گرایان که اعتقاد به تضعیف روابط اجتماعی دارند، فکرنمی‌کنند. آن‌ها شهر را محیطی متفاوت از غیرشهر می‌دانند، اما به این امر اعتقادی ندارند که شهر باعث تضعیف روابط همسایگی و فردگرایی شده است. آنان می‌گویند انسان شهرنشین در شبکه‌های روابط اجتماعی متمایزی از روستا وارد می‌شود و شهر پر از افرادی است که در پیوندهای پیچیده با خرده‌فرهنگ‌های گوناگون قرارداند (قاسمی و نگینی، ۱۳۸۹: ۱۲۴).

سرمایه اجتماعی همسایگی، نوعی از سرمایه اجتماعی است که در سطح اجتماع مطرح است. این نوع از سرمایه به لحاظ ساختاری و هنجاری می‌تواند این امکان را برای افراد به وجود آورد تا در قالب واحد اجتماعی محله و به‌طور کلی در ارتباط افراد با همسایگان دیگر، آنچه را که در محیط اجتماع و محله‌شان، رایج و معمول است، ببینند، نقش‌های بزرگسالی‌شان را حین

ارتباط و تعامل با دیگران درک کرده و به‌طور کلی، رفتارهایی معین را که به‌طور اجتماعی قابل‌پذیرش هستند، تجربه کنند. چالرز کولی همسایگی را نوعی از گروه نخستین می‌داند که روابطی صمیمانه، عمیق و مبتنی بر منافع جمعی بر آن حاکم است. «شئو چونگ» پنج فاکتوری که سرمایه اجتماعی همسایگی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، این چنین برمی‌شمارد: شمار ملاقات با همسایگان نزدیک که در واقع بیانگر میزان تعاملات افراد با همسایگان خویش است، طول مدت سکونت ساکنان، انسجام اجتماعی، مشارکت در امور مربوط به محله در واحدهای همسایگی و درک امنیت محله‌ای. وی هم‌چنین دریافت کرده است که طول مدت اقامت ساکنان در یک محل با سطوح بالای سرمایه اجتماعی همسایگی‌شان همبستگی دارد. وقتی مردم همدیگر را بیشتر بشناسند، تمایل خواهند داشت که بیشتر به یکدیگر اعتماد کنند. وی سپس استدلال می‌کند که انسجام اجتماعی، قوی‌ترین عنصر در سرمایه اجتماعی همسایگی مردم، حساب می‌شود. مردم از طریق ارتباطات اجتماعی قوی با همسایگان‌شان، به بالا رفتن سرمایه اجتماعی همسایگی کمک کرده و از این ارتباطات، متقابل مزایای زیادی دریافت می‌دارند. وی سرمایه اجتماعی همسایگی را این‌گونه تعریف می‌کند: سرمایه اجتماعی هنجارهای مربوط به اعتماد و روابط متقابلی است که بین اعضای یک گروه وجود دارد. وی بر این باور است که همه ساکنانی که در یک همسایگی هستند، در سرمایه اجتماعی همسایگی‌شان سهیم هستند. بنابراین سرمایه اجتماعی جزء دارایی یک فرد نیست بلکه خصوصیت و ویژگی گروهی از مردم است (چونگ: ۲۰۱۵، ۱۸)، هم‌چنین ادامه تعاملات با همسایگان، برای جوانان این شانس را فراهم می‌کند تا افراد شبکه اجتماعی‌شان را گسترش دهند و افراد یاد می‌گیرند که یکدیگر را از طریق سروکار داشتن با موضوعات مربوط به زندگی روزانه بشناسند. بنابر نظرات صاحب‌نظران بالا می‌توان این‌گونه گفت که سرمایه اجتماعی همسایگی به‌طور خاص دارای دو بعد عینی و ذهنی است: همان‌طور که پاکستون، سرمایه اجتماعی را متشکل از دو مؤلفه می‌داند؛ پیوندهای عینی میان افراد. باید ساختار شبکه‌ای عینی بین افراد وجود داشته باشد تا افراد را به هم مرتبط کند. این مؤلفه نشان می‌دهد که افراد در فضای اجتماعی به یکدیگر مرتبط هستند. پیوندهای ذهنی میان افراد باید ویژه باشد، دوجانبه باشد و مورد اعتماد و مستلزم احساس مثبت (باستانی و صالحی، ۱۳۸۶: ۴۶). بنابراین ابعاد سرمایه اجتماعی همسایگی این‌گونه خواهد بود: الف) ابعاد عینی: شبکه تعاملات و روابط،

انسجام رابطه‌ای، مشارکت اجتماعی. ب) ابعاد ذهنی: اعتماد اجتماعی، حمایت اجتماعی، انسجام ارزشی، نزدیکی اجتماعی (یکپارچگی اجتماعی).
در این تحقیق بیشتر روابط و شبکه تعاملات همسایگی بررسی شده است. مباحث و نظریات مطرح شده نگرش به محله و رعایت حقوق همسایگی نیز بر میزان تعاملات همسایگی تأثیرگذار است.

روش تحقیق

روش این تحقیق پیمایشی و ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه بوده است. با توجه به اهداف مطرح شده در این نظرسنجی، جامعه آماری شهروندان بالای ۱۵ سال در مناطق ۲۲ گانه هستند. حجم نمونه این نظرسنجی براساس دستورالعمل تهیه شده از سوی اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران بوده است که براساس آن از حجم نمونه زیر استفاده شده است:

$$n = \frac{t^2 s^2}{d^2}$$

مقدار S2 برای متغیرهای کمی است، اما در متغیرهای دو ارزشی این مقدار برابر P(1-P) می‌شود که P برابر نسبتی از متغیر معین در جمعیت است و فرمول مذکور برابر خواهد شد با:

$$n = \frac{t^2 P(1-P)}{d^2}$$

برای مثال اگر مقدار واریانس را برای متغیر دو ارزشی حداکثر بگیریم، در این صورت $P=0/5$ و $(1-P)=0/5$ و حاصلضرب آن‌ها $0/25$ خواهد شد، و اگر بخواهیم سطح خطای $0/03$ و ضریب اطمینان نیز ۹۷ درصد باشد در این صورت مقدار t برای ضریب مذکور برابر $1/96$ می‌شود و مقدار n در جمعیت‌هایی که حدوداً بیش از ده هزار نفر هستند برابر می‌شود با

$$n = \frac{(1/96)^2 \times 0/5 \times (1-0/5)}{(0/03)^2} = 1066$$

۱۰۶۶ نفر حجم نمونه‌ای با روش تصادفی ساده است که با حداکثر واریانس (دو ارزشی) و با خطای تعمیم $0/03$ و ضریب اطمینان ۹۷ درصد است و با این دو مشخصه (t و d) معمولاً می‌توان نظری منطقی و قابل قبول نسبت به نتایج حاصل از تحقیق از این نمونه به صفت موردنظر در جمعیت داشت. در این پژوهش برای کم کردن خطای احتمالی و در نظر گرفتن دستورالعمل شهرداری نمونه آماری ۱۲۰۰ نفری مورد پرسش قرار گرفته‌اند.

ابعاد و تعاریف عملیاتی

الف) حقوق ساختمان و همسایگی

پرداخت به موقع شارژ ساختمان
رعایت حریم مشاعات (پارکینگ، آسانسور، راه پله‌ها، پشت‌بام، حیاط و ...)
رعایت حریم خصوصی
رعایت نظم و سکوت
توجه به زمان رفت و آمدها
توجه به اموال عمومی ساختمان
رعایت بهداشت ساختمان
نداشتن مهمان یا مهمانی مورد دار
نبود دعوا (زدو خورد)
مصرف نکردن مواد مخدر

ب) مشکلات محله

ماشین‌های مزاحم برای پارکینگ
دعوا و درگیری
دزدی
فروش یا مصرف مواد مخدر
وجود افراد زباله‌گرد
فروش یا مصرف مشروبات الکلی
تخریب محیط زیست
وجود کارتن خواب
تکدی‌گری
وجود اراذل و اوباش
مزاحمت برای بانوان
عدم امنیت در شب

ج) روابط همسایگی

سؤالات ۵ تا ۱۶ پرسشنامه که شامل ۱۲ مورد می‌شود به سنجش روابط همسایگی می‌پردازند. شیوه نمره‌گذاری سؤالات به صورت صفر و یک است که گزینه نخست مساوی ۰ و گزینه دوم

برابر با ۱ است از این رو دامنه نمرات بین ۰ تا ۱۲ است و در شکل ترتیبی آن به سه سطح مساوی همسایگی پایین (۰ تا ۴)، متوسط (۵ تا ۸) و همسایگی بالا (۹ تا ۱۲) تقسیم می‌شود. در پژوهش حاضر نیز قبل از تنظیم نهایی، به منظور اعتبارسنجی پرسشنامه از روش اعتبار صوری استفاده شد. برای طراحی دو قسمت مشکلات ساختمان و محله مطالعات اکتشافی و نظرخواهی صورت گرفته و متعاقب آن یک لیست اولیه تهیه شد و سپس پرسشنامه اولیه در اختیار افراد متخصص گذاشته و با تأسی از نظر آنان اعتبار پرسشنامه ارزیابی و با اصلاح و حذف برخی گویه‌ها، نهایی شد. مقیاس سنجش روابط همسایگی نیز برگرفته از مقیاس معروف والین برای سنجش همسایگی است که تاکنون در تحقیقات زیادی به کار برده شده است برای سنجش پایایی این خرده مقیاس از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که بر حسب دو نمونه از آن بین ۰/۹۲۰ تا ۰/۹۴۱ بوده است.

یافته‌های توصیفی

پاسخگویان دارای منزل شخصی در این پژوهش ۶۵٫۹ درصد بودند و ۳۴٫۱ درصد نیز منزل اجاره‌ای داشتند و ۷۹٫۹ درصد پاسخگویان در واحدهای آپارتمانی، ۱۵٫۸ درصد در خانه‌های ویلایی و ۴٫۳ درصد در مجتمع‌های مسکونی یا برج ساکن بوده‌اند. بررسی‌های حاصل در زمینه مدت سکونت شهروندان در شهر تهران بیانگر آن است که ۴٫۲ درصد بین ۱ تا ۱۰ سال، ۲۵٫۱ درصد بین ۱۱ تا ۲۰ سال، ۲۹ درصد بین ۲۱ تا ۳۰ سال، ۲۱٫۵ درصد بین ۳۱ تا ۴۰ سال و ۲۰٫۲ درصد بیش از ۴۰ سال است که در تهران زندگی می‌کنند.

یافته‌های حاصل درباره میزان مدت سکونت پاسخگویان در محله‌شان، بیانگر آن است که ۳۱٫۵ درصد بین ۱ تا ۱۰ سال، ۲۸٫۲ درصد بین ۱۱ تا ۲۰ سال، ۱۹٫۷ درصد بین ۲۱ تا ۳۰ سال، ۱۲ درصد بین ۳۱ تا ۴۰ سال و ۸٫۵ درصد بیش از ۴۰ سال است که در محل مورد زندگی‌شان سکونت دارند.

یافته‌های حاصل درباره میزان مدت سکونت پاسخگویان در ساختمان، بیانگر آن است که ۶۶٫۳ درصد بین ۱ تا ۱۰ سال، ۱۷٫۹ درصد بین ۱۱ تا ۲۰ سال، ۸٫۹ درصد بین ۲۱ تا ۳۰ سال، ۴٫۷ درصد بین ۳۱ تا ۴۰ سال و ۲٫۲ درصد بیش از ۴۰ سال است که در محل مورد زندگی‌شان سکونت دارند.

رعایت امور ساختمان و همسایگی

شارژ ساختمان از نظر ۷۳,۴ درصد پاسخگویان به میزان زیاد یا خیلی زیاد، از نظر ۲۱,۴ درصد تاحدی و از نظر ۵,۲ درصد به میزان کم یا خیلی کم به موقع پرداخت می‌شود. رعایت حریم مشاعات از نظر ۶۴,۳ درصد پاسخگویان به میزان زیاد یا خیلی زیاد و از نظر ۸,۲ درصد به میزان کم یا خیلی کم انجام می‌شود. همچنین ۶۳,۴ درصد پاسخگویان بر این نظرند حریم خصوصی افراد در ساختمان رعایت می‌شود و ۸,۳ درصد خلاف این نظر را گفته و اعتقاد کم یا خیلی کمی به این موضوع دارند.

رعایت نظم و سکوت از نظر ۵۸,۲ درصد به میزان زیاد یا خیلی زیاد، از نظر ۲۹,۲ درصد تا حدی و از نظر ۱۲,۶ درصد کم یا خیلی کم رعایت می‌شود.

زمان رفت‌وآمدها در ساختمان از نظر ۵۸,۶ درصد پاسخگویان رعایت شده و از نظر ۱۰,۳ درصد رعایت نمی‌شود.

توجه به اموال عمومی ساختمان از نظر ۶۹ درصد پاسخگویان به میزان زیاد یا خیلی زیاد، از نظر ۲۳ درصد تاحدی و از نظر ۷,۹ درصد کم یا خیلی کم است.

بهداشت ساختمان به نظر ۶۴,۷ درصد پاسخگویان به میزان زیاد یا خیلی زیاد، از نظر ۲۶,۲ درصد تاحدی و از نظر ۹,۲ درصد کم یا خیلی کم رعایت می‌شود.

نداشتن مهمان از نظر ۶۶,۳ درصد پاسخگویان به میزان زیاد یا خیلی زیاد و از نظر ۸,۱ درصد به میزان کم یا خیلی کم در ساختمان رعایت می‌شود.

از نظر ۶۷,۵ درصد پاسخگویان دعوا در ساختمان وجود نداشته است و از نظر ۷,۴ درصد پاسخگویان وجود دارد.

مصرف نکردن مواد مخدر از نظر ۶۶,۳ درصد پاسخگویان به میزان زیاد یا خیلی زیاد، از نظر ۲۵,۳ درصد تا حدی و از نظر ۸,۵ درصد به میزان کم یا خیلی کم در ساختمان رعایت می‌شود.

جدول ۱- رعایت امور ساختمان و همسایگی

ردیف	ابعاد	میزان			
		خیلی زیاد	زیاد	تاحدی	کم
۱	پرداخت به موقع شارژ ساختمان	29.7	43.7	21.4	3.9
۲	رعایت حریم مشاعات (پارکینگ، آسانسور و ...)	18.5	45.8	27.6	7.4
۳	رعایت حریم خصوصی	22.9	40.5	28.3	7.5
۴	رعایت نظم و سکوت	22.9	35.3	29.2	11.1

ردیف	ابعاد	میزان			
		خیلی زیاد	زیاد	تاحدی	کم
۵	توجه به زمان رفت و آمدها	21.3	37.3	31.0	8.7
۶	توجه به اموال عمومی ساختمان	24.4	44.6	23.0	7.1
۷	رعایت بهداشت ساختمان	20.6	44.1	26.2	7.4
۸	نداشتن مهمان و یا مهمانی مورد دار	22.7	43.6	25.6	6.3
۹	نبود دعوا (زد و خورد)	28.0	39.5	24.9	6.5
۱۰	مصرف نکردن مواد مخدر	29.6	36.7	25.3	7.2

شاخص رعایت حقوق همسایگی و امور ساختمان

متوسط رعایت حقوق همسایگی و امور ساختمان حدود ۷۰٪ از ۱۰۰ است و تقریباً افراد به میزان زیادی حقوق همسایگی و امور ساختمان را رعایت می‌کنند.

حداکثر	حداقل	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد
100.00	12.50	15.68384	69.9366	1191

ارزیابی مشکلات محله

از نظر ۲۴,۷ درصد پاسخگویان ماشین‌های مزاحم برای پارکینگ در محله به میزان زیاد یا خیلی زیاد، از نظر ۲۴,۸ درصد تا حدی و از نظر ۳۸,۶ درصد به میزان کم یا خیلی کم وجود دارد.

میزان دعوا و درگیری در محله از نظر ۱۲,۴ درصد پاسخگویان زیاد یا خیلی زیاد و از نظر ۴۹,۷ درصد آنان کم یا خیلی کم بوده است.

در پاسخ به میزان دزدی در محله ۲۲,۵ درصد پاسخگویان آن را زیاد یا خیلی زیاد، ۲۳,۳ درصد تا حدی و ۴۱,۶ درصد کم یا خیلی کم اعلام کرده‌اند.

فروش یا مصرف مواد مخدر در محله از نظر ۲۱,۳ درصد پاسخگویان زیاد یا خیلی زیاد و از نظر ۴۲,۲ درصد کم یا خیلی کم است. ۱۵ درصد پاسخگویان بر این نظرند که این موضوع به هیچ‌عنوان در محله‌شان وجود ندارد.

وجود افراد زباله‌گرد در محله از نظر ۱۸,۷ درصد پاسخگویان به میزان زیاد یا خیلی زیاد، از نظر ۲۸,۷ درصد تاحدی، از نظر ۴۰,۸ درصد کم یا خیلی کم وجود داشته و از نظر ۱۱,۷ درصد به هیچ وجه وجود نداشته است.

فروش یا مصرف مواد مخدر از نظر ۱۳,۱ درصد پاسخگویان به میزان زیاد یا خیلی زیاد، از نظر ۱۸ درصد تا حدی و از نظر ۴۸,۹ درصد به میزان کم یا خیلی کم در محله وجود دارد. بیست درصد نیز گفته‌اند که اصلاً چنین مسئله‌ای در محله‌شان وجود ندارد.

از نظر ۲۰,۴ درصد پاسخگویان به هیچ وجه تخریب محیط‌زیست در محله‌شان اتفاق نمی‌افتد. از نظر ۱۱ درصد این موضوع به میزان زیاد یا خیلی زیاد، از نظر ۱۷,۶ درصد تاحدی و از نظر ۵۱ درصد کم یا خیلی کم در محله‌شان صادق است.

از نظر ۱۳,۶ درصد پاسخگویان پدیده کارتن‌خوابی به میزان زیاد یا خیلی زیاد، از نظر ۲۴,۹ درصد تا حدی، از نظر ۴۸,۳ درصد کم یا خیلی کم در محله‌شان وجود دارد. همچنین ۱۳,۳ درصد نیز منکر وجود چنین پدیده‌ای در محل زندگی‌شان هستند.

این پژوهش نشان داد ۱۶,۸ درصد پاسخگویان از وجود تکدی‌گری به طور قابل توجه در سطح محله خود خبر می‌دهند و ۱۲,۷ درصد منکر وجود چنین پدیده‌ای در سطح محله خود بودند و ۴۵,۱ درصد میزان وجود آن را در حد کم یا خیلی کم بیان کرده‌اند.

درباره وجود اراذل و اوباش ۱۱,۹ درصد گفته بودند محله‌شان در حد زیاد یا خیلی زیاد با این امر مواجه است و ۲۵,۷ درصد در حد متوسط و ۴۶ درصد در حد کم یا خیلی کم این مورد را توصیف کردند. عنوان کرده‌اند و ۱۶,۴ درصد نیز گفته‌اند اصلاً شاهد وجود اراذل و اوباش در سطح محله خود نیستند.

مزاحمت برای بانوان در محله از نظر ۱۱,۳ درصد پاسخگویان به میزان زیاد یا خیلی زیاد، از نظر ۲۱,۶ درصد تاحدی و از نظر ۵۰,۹ درصد کم یا خیلی کم ارزیابی شده است. ۱۶,۲ درصد نیز گفته‌اند که چنین مزاحمت‌هایی در سطح محله برای بانوان وجود ندارد.

همچنین ۱۴,۵ درصد پاسخگویان بر این باورند که امنیت در شب به طور کامل وجود دارد. ناامنی در شب از نظر ۱۵,۹ درصد زیاد یا خیلی زیاد، از نظر ۲۸,۱ درصد تاحدی و از نظر ۴۱,۶ درصد کم یا خیلی کم است.

جدول ۲- ارزیابی مشکلات محله

ردیف	مشکلات	میزان				
		خیلی زیاد	زیاد	تاحدی	کم	خیلی کم
۱	ماشین‌های مزاحم برای پارکینگ	7.0	17.7	24.8	23.7	14.9
۲	دعوا و درگیری	1.7	10.7	24.5	25.8	23.9
۳	دزدی	4.8	17.7	23.3	20.4	21.2
۴	فروش یا مصرف مواد مخدر	4.7	16.6	21.5	19.6	22.6
۵	وجود افراد زباله‌گرد	2.3	16.4	28.7	22.1	18.7
۶	فروش یا مصرف مشروبات الکلی	1.3	11.8	18.0	24.2	24.7
۷	تخریب محیط‌زیست	1.5	9.5	17.6	24.4	26.6
۸	وجود کارتن‌خواب	1.3	12.3	24.9	24.5	23.8
۹	تکدی‌گری	1.8	15.0	25.5	25.5	19.6
۱۰	وجود اراذل و اوباش	.3	11.6	25.7	23.3	22.7
۱۱	مزاحمت برای بانوان	.5	10.8	21.6	29.0	21.9
۱۲	عدم امنیت در شب	1.2	14.7	28.1	21.0	20.6

شاخص ارزیابی مشکلات محله

ارزیابی پاسخگویان از مشکلاتی که در محله خود دارند در حد کم است. میانگین این ارزیابی حدود ۳۰ از ۱۰۰ است که پایین‌تر از متوسط است.

حداکثر	حداقل	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد
97.92	.00	20.73964	30.2551	1191

روابط همسایگی

از پاسخگویان ۴۲،۷ درصد با یک نفر یا هیچ‌یک از همسایگان خود دوست بودند و ۵۷،۳ درصد آنان با دو نفر یا بیشتر از همسایگان خود دوست هستند.

نتایج نشان داد ۷۴،۱ درصد پاسخگویان به‌ندرت با همسایگان خود به سینما یا گردش می‌روند یا اصلاً نمی‌روند. ۲۵،۹ درصد نیز غالباً یا گاهی این کار را انجام می‌دهند.

از پاسخگویان ۷۴٫۸ درصد به ندرت یا گاهی به مهمانی همسایگان خود رفته بودند و ۲۵٫۲ درصد غالباً یا گاهی این کار را کرده بودند.

دعوت از همسایگان در مهمانی از سوی ۸۲ درصد برای یک نفر یا دو نفر اتفاق افتاده بود و برای ۱۸ درصد دو نفر یا بیشتر از همسایگان خود را در مهمانی دعوت می‌کردند.

پاسخگویانی که اصلاً نگرانی‌های خود را با همسایگان خود مطرح نمی‌کردند ۵۴٫۸ درصد بودند و ۴۵٫۲ درصد با یک نفر یا بیشتر در میان می‌گذاشتند.

پاسخگویانی که به منزل سه نفر یا کمتر از همسایگان خود رفته بودند، ۶۷٫۹ درصد و ۳۲٫۱ درصد به منزل چهار نفر و بیشتر از همسایگان خود می‌روند.

چهل و هشت درصد پاسخگویان به هیچ‌عنوان چیزی به همسایگان خود قرض نمی‌دهند و بین ۵۲ درصد آنان غالباً، گاهی یا به ندرت موضوع قرض دادن رواج دارد.

پاسخگویانی که اظهار داشته‌اند، هیچ‌کس یا تعداد کمی از همسایگان خود را در جمع می‌شناسند، ۵۰٫۲ درصد و ۴۹٫۸ درصد گفته‌اند که حدود نیمی یا بیشتر از همسایگان خود را در جمع خواهند شناخت.

نتایج نشان داد ۵۵٫۲ درصد پاسخگویان با هیچ‌کس یا نهایتاً با یک نفر از همسایگان خود به گفتگوهای خودمانی می‌پردازند و ۴۴٫۸ درصد آنان با دو نفر یا بیشتر همسایگان خود این کار را انجام می‌دهند.

پاسخگویانی که با پنج نفر یا کمتر از همسایگان خود در کوچه و خیابان سلام و احوال‌پرسی می‌کنند، ۴۳٫۱ درصد بودند و ۵۶٫۹ درصد با شش نفر یا بیشتر همسایگان خود این کار را انجام می‌دهند.

پاسخگویانی که نام و نام خانوادگی پنج نفر یا کمتر از همسایگان خود را می‌دانند، ۴۸٫۱ درصد و ۵۱٫۹ درصد شش نفر یا بیشتر از همسایگان خود را با نام و نام خانوادگی می‌شناسند.

همچنین ۴۲٫۵ درصد پاسخگویان هرگز یا به ندرت با همسایگان خود گفت‌وگو می‌کردند و ۵۷٫۵ درصد آنان غالباً یا گاهی این کار را انجام می‌دهند.

شاخص روابط همسایگی

متوسط روابط همسایگی بین پاسخگویان حدود ۴۳ از ۱۰۰ است که پایین‌تر از حد متوسط است. بدین ترتیب روابط همسایگی بین شهروندان تقریباً ضعیف است.

حداکثر	حداقل	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد
100.00	.00	31.46051	42.9595	1191

رابطه متغیرهای مستقل با متغیر وابسته

مدت اقامت در تهران تأثیری بر رعایت حقوق همسایگی و ارزیابی مشکلات محله ندارد؛ اما هرچقدر از سکونت شهروندان در تهران می‌گذرد روابط آن‌ها با همسایگان خود بیشتر می‌شود. هر چقدر بیشتر از سکونت شهروندان در محله می‌گذرد، احساس می‌کنند که مشکلات بیشتری در محل زندگی آنان وجود دارد. از طرف دیگر هر قدر بیشتر در محله سکونت داشته باشند، روابط بیشتری نیز با همسایگان خود برقرار می‌کنند. قابل توجه این است که میزان سکونت در محله تأثیری بر رعایت حقوق همسایگی و آپارتمانی ندارد.

همانند میزان سکونت در محله، هر چقدر شهروندان در یک ساختمان بیشتر سکونت داشته باشند، ارزیابی آنان از وجود مشکلات مختلف در محله بیشتر است و هم سطح روابط آن‌ها با همسایگانشان بیشتر است. مدت زمان سکونت در ساختمان تأثیری بر رعایت حقوق همسایگی و آپارتمانی ندارد.

شهروندانی که حقوق همسایگی را بیشتر رعایت می‌کنند، مشکلات در محله را کمتر ارزیابی کرده و وضعیت محله را مناسب‌تر می‌دانند. رعایت حقوق همسایگی تأثیری بر میزان روابط همسایگی ندارد و هر چقدر شهروندان بیشتر با همسایگان خود در ارتباطند، مشکلات محله را نیز بیشتر ارزیابی می‌کنند.

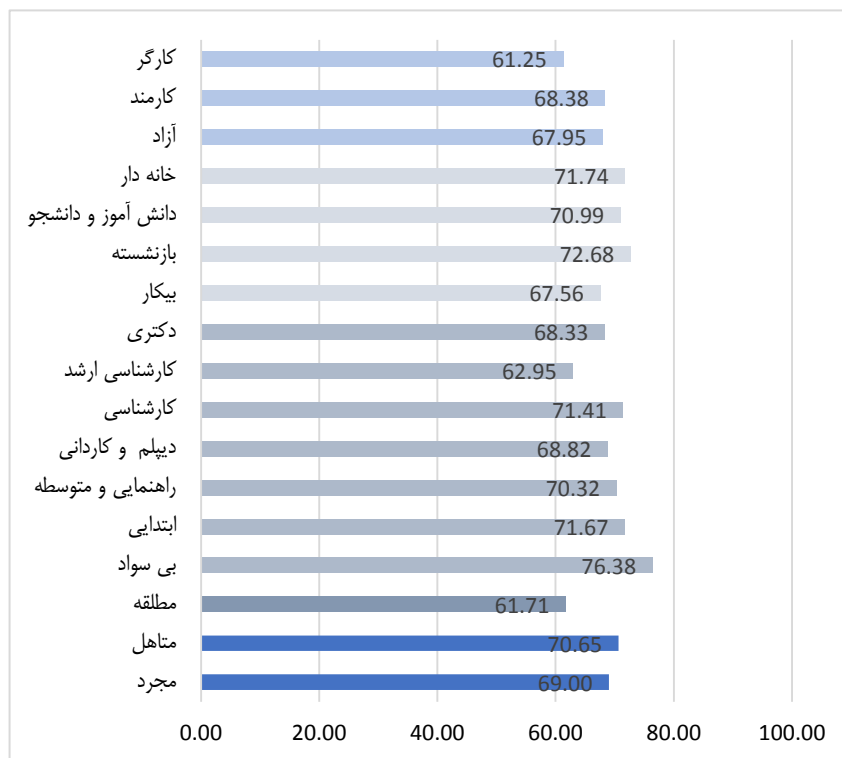
جدول ۴- رابطه متغیرهای مستقل با متغیر وابسته

روابط همسایگی	ارزیابی مشکلات محله		رعایت حقوق همسایگی و آپارتمان	
مدت اقامت در محله	Pearson Correlation	.102**	.033	
	Sig. (2-tailed)	.000	.257	
	N	1176	1176	
مدت اقامت در ساختمان	Pearson Correlation	.162**	-.033	
	Sig. (2-tailed)	.000	.258	
	N	1176	1176	
رعایت حقوق همسایگی و آپارتمان	Pearson Correlation	-.385**	1	
	Sig. (2-tailed)	.000		
	N	1197	1197	

		رعایت حقوق همسایگی و آپارتمان	ارزیابی مشکلات محله	روابط همسایگی
ارزیابی مشکلات محله	Pearson Correlation	-.385**	1	.128**
	Sig. (2-tailed)	.000		.000
	N	1197	1197	1197
مدت اقامت در تهران	Pearson Correlation	.008	.035	.162**
	Sig. (2-tailed)	.769	.226	.000
	N	1197	1197	1197

رعایت حقوق همسایگی و آپارتمانی بر حسب متغیرهای زمینه‌ای

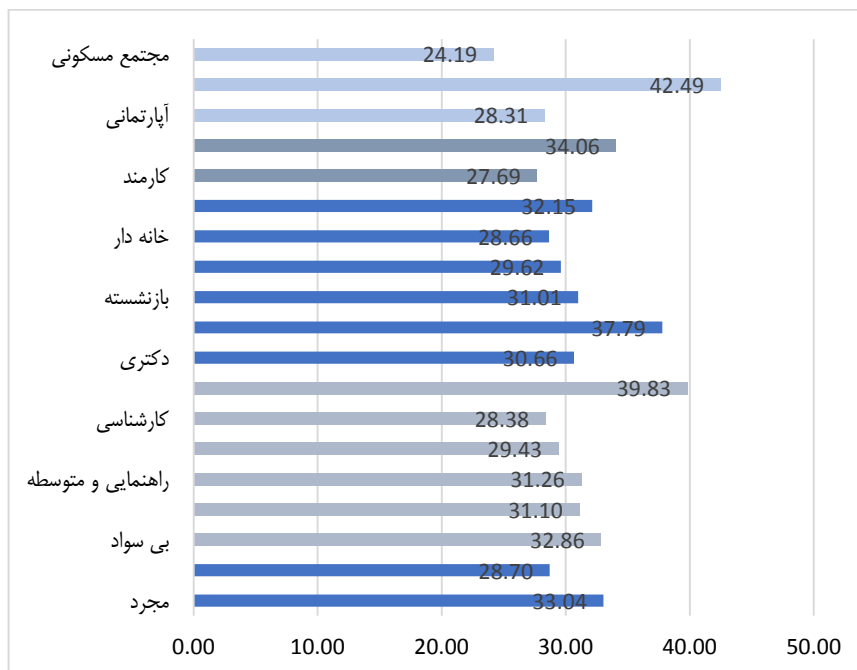
متأهلان نسبت به افراد مجرد و مطلقه، افراد بی‌سواد نسبت به افراد تحصیل‌کرده، بازنشستگان و خانه‌دارها نسبت به بقیه افراد حقوق همسایگی و ساختمانی را بیشتر رعایت می‌کنند. بین جنسیت و رده‌های سنی تفاوت معناداری از نظر رعایت حقوق همسایگی مشاهده نشده است.



نمودار ۱: رعایت حقوق همسایگی بر حسب متغیرهای زمینه‌ای

ارزیابی مشکلات محلی بر حسب متغیرهای زمینه‌ای

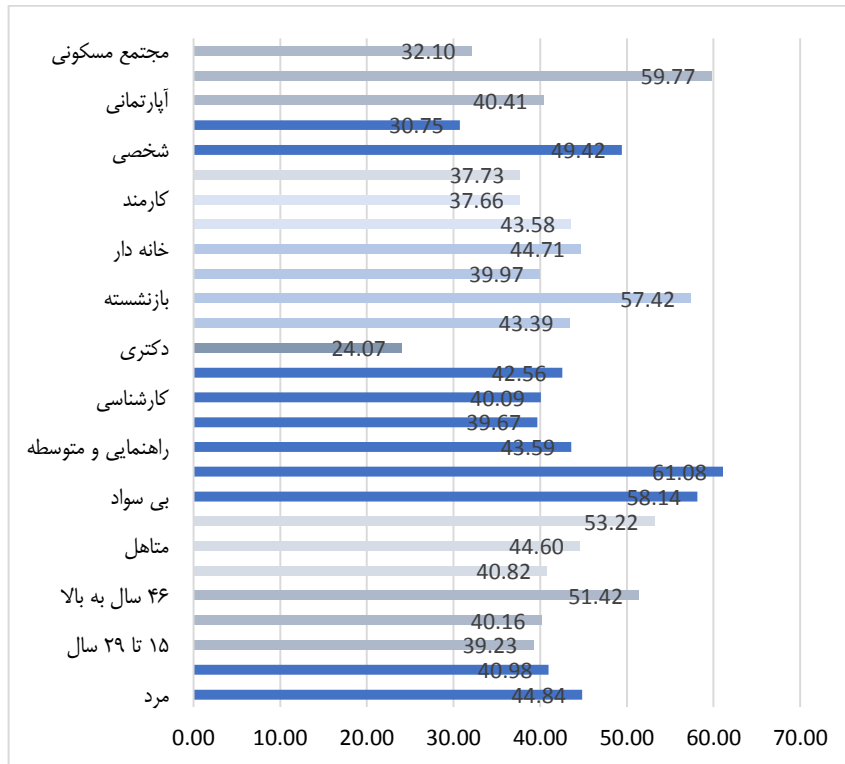
مجردها نسبت به متأهل‌ها، افراد دارای تحصیلات کارشناسی ارشد نسبت به سایر رده‌های تحصیلی و بیکاران نسبت به سایر رده‌های فعالیتی و افراد ساکن در ویلا نسبت به افراد ساکن در آپارتمان‌ها و مجتمع‌های مسکونی، بر این اعتقادند که مشکلات در محله زیادتر است.



نمودار ۲: مشکلات محلی بر حسب متغیرهای زمینه‌ای

روابط همسایگی بر حسب متغیرهای زمینه‌ای

مردها نسبت به زنان‌ها، بزرگ‌ترها نسبت به کوچک‌ترها، افراد مطلقه نسبت به مجردها و متأهلان، افراد بی‌سواد و دارای تحصیلات پایین نسبت به افراد دارای تحصیلات بالاتر، بازنشستگان نسبت به سایر فعالیتهای، افراد ساکن در منزل شخصی نسبت به افراد ساکن در منزل استیجاری و افراد ساکن در ویلا نسبت به افراد ساکن در آپارتمان و مجتمع‌های مسکونی، از روابط همسایگی بیشتری برخوردار هستند.



نمودار ۳: روابط همسایگی بر حسب متغیرهای زمینه‌ای

نتیجه‌گیری

یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که:

متوسط رعایت حقوق همسایگی و امور ساختمان حدود ۷۰ از ۱۰۰ است و تقریباً افراد به میزان زیادی حقوق همسایگی و امور ساختمان را رعایت می‌کنند. ارزیابی پاسخگویان از مشکلاتی که در محله خود دارند در حد کم است. میانگین این ارزیابی حدود ۳۰ از ۱۰۰ است که پایین‌تر از متوسط است. متوسط روابط همسایگی بین پاسخگویان حدود ۴۳ از ۱۰۰ است که پایین‌تر از حد متوسط است. بدین ترتیب روابط همسایگی بین شهروندان تقریباً ضعیف است. مدت اقامت در تهران تأثیری بر رعایت حقوق همسایگی و ارزیابی مشکلات محله ندارد؛ اما هرچقدر از سکونت شهروندان در تهران می‌گذرد روابط آن‌ها با همسایگان خود بیشتر می‌شود.

هر چقدر بیشتر از سکونت شهروندان در محله می‌گذرد، احساس می‌کنند که مشکلات بیشتری در محل زندگی آنان وجود دارد. از طرف دیگر هرچقدر که بیشتر در محله سکونت داشته باشند روابط بیشتری نیز با همسایگان خود برقرار می‌کنند. نکته قابل توجه این است که میزان سکونت در محله تأثیری بر رعایت حقوق همسایگی و آپارتمانی ندارد.

همانند میزان سکونت در محله، هر چقدر شهروندان در یک ساختمان بیشتر سکونت داشته باشند هم، ارزیابی آنان از وجود مشکلات مختلف در محله بیشتر است و هم سطح روابط آنها با همسایگان بیشتر است. مدت زمان سکونت در ساختمان تأثیری بر رعایت حقوق همسایگی و آپارتمانی ندارد.

شهروندانی که حقوق همسایگی را بیشتر رعایت می‌کنند مشکلات در محله را کمتر ارزیابی کرده و وضعیت محله را مناسب‌تر می‌دانند. رعایت حقوق همسایگی تأثیری بر میزان روابط همسایگی ندارد. هر چقدر شهروندان بیشتر با همسایگان خود در ارتباط اند، مشکلات محله را نیز بیشتر ارزیابی می‌کنند.

متأهلان نسبت به افراد مجرد و مطلقه، افراد بی‌سواد نسبت به افراد با تحصیلات بالاتر، بازنشستگان و خانه‌دارها نسبت به بقیه افراد حقوق همسایگی و ساختمانی را بیشتر رعایت می‌کنند. بین جنسیت و رده‌های سنی تفاوت معناداری از نظر رعایت حقوق همسایگی مشاهده نشده است.

مجردها نسبت به متأهلها، افراد دارای تحصیلات کارشناسی ارشد نسبت به سایر رده‌های تحصیلی و بیکاران نسبت به سایر رده‌های فعالیتی و افراد ساکن در ویلا نسبت به افراد ساکن در مجتمع‌های مسکونی و آپارتمانها، بر این اعتقادند که مشکلات در محله زیادتر است. مردها نسبت به زنانها، بزرگ‌ترها نسبت به کوچک‌ترها، افراد مطلقه نسبت به مجردها و متأهلان، افراد بی‌سواد و دارای تحصیلات پایین نسبت به افراد دارای تحصیلات بالاتر، بازنشستگان نسبت به سایر فعالیت‌ها؛ افراد ساکن در منزل شخصی نسبت به افراد ساکن در منزل استیجاری و افراد ساکن در ویلا نسبت به افراد ساکن در آپارتمان و مجتمع‌های مسکونی، از روابط همسایگی بیشتری برخوردار هستند.

منابع

- باستانی، سوسن. (۱۳۶۹). «روابط همسایگی در کاشانه‌های محلات تهران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی. دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی.
- بیکر، ترز. ال. (۱۳۸۶). «نحوه انجام تحقیقات اجتماعی». ترجمه: هوشنگ نایبی، تهران، نشر روش.
- توسلی، غلامعباس. (۱۳۸۳). «جامعه‌شناسی شهری». انتشارات دانشگاه پیام نور. چاپ هفتم.
- خطیبی، اعظم. (۱۳۹۶). «تیین جامعه‌شناختی تعاملات همسایگی و تأثیر آن بر احساس نشاط اجتماعی شهروندان همدان». مطالعات جامعه‌شناختی شهری. دوره ۷، شماره ۲۲.
- دورکیم، امیل. (۱۳۸۷). «قواعد روش جامعه‌شناختی». ترجمه‌ی علی محمد کاردان. انتشارات دانشگاه تهران.
- صدیق سروسستانی، رحمت‌اله؛ نیمروزی (۱۳۸۹). «بررسی ارتباط بین مشارکت اجتماعی در روابط همسایگی و احساس امنیت در محلات شهر مشهد». فصلنامه دانش انتظامی. سال دوازدهم. شماره دوم. صص ۱۸۶-۲۲۰.
- قاسمی، وحید؛ نگینی، سمیه (۱۳۸۹). «بررسی تأثیر بافت محلات بر هویت اجتماعی». مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای. سال دوم، شماره هفتم، صص ۱۱۳-۱۳۶.
- کردبچه، مهرناز. (۱۳۹۶). «تأثیر فضای مشاع بر روابط همسایگی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده معماری.
- معمار، ثریا. (۱۳۹۰). «تحلیل جامعه‌شناختی نیازهای اجتماعی و کالبدی محلات شهر از دیدگاه توسعه‌ی پایدار محله‌ای (مطالعه‌ی محلات شهر اصفهان)». بررسی مسائل اجتماعی ایران، شماره‌ی ۲. صص ۱۳۳-۱۰۶. تابستان.
- معیدفر، سعید؛ مقدم، غلامرضا. (۱۳۸۹). «هویت محله‌ای در کاهش و کنترل گرایش به رفتارهای نابهنجار اجتماعی در شهر (مطالعه: محله‌های شهر تهران)». مسائل اجتماعی ایران، شماره‌ی ۲. صص ۱۴۴-۱۱۵. زمستان.
- نیازی، محسن. (۱۳۸۷). «مردم‌شناسی آران و بیدگل». انتشارات علم و دانش. چاپ اول، تهران.
- Baker, Therese. L. (1386). "Doing Social Research". Translation: Hoshang Naibi, Tehran, Ravesh Publishing (In Persian)
- Chong, Sheau Tsuey (2015), Young Australians Neighborhood Social Capital, Faculty of Life and Social Sciences, Swinburne University of Technology, 2-22.
- Durkheim, Emile. -(1387). "The Rules of Sociological Method". Translated by Ali Mohammad Kardan. Tehran University Publications. (In Persian)
- Ghasemi, Vahid; Negini, Somaye (2009). "Investigation of the effect of neighborhood context on social identity". Urban and regional studies and research. Second year, seventh issue, pp. 113-136. (In Persian)

- Khatibi, Azam. (2016). "Sociological explanation of neighborhood interactions and its impact on the feeling of social vitality of Hamadan citizens". Urban sociological studies. Volume 7, Number 22. (In Persian)
- Kordbeche, Mehrnaz. (2016). "The effect of common space on neighborhood relations". Master's thesis, University of Tehran, Faculty of Architecture. (In Persian)
- Memar, Soraya. (1390). "Sociological analysis of the social and physical needs of city neighborhoods from the perspective of sustainable neighborhood development (Study of Isfahan city neighborhoods)". Review of Iran's social issues, number 2. pp. 106-133. Summer. (In Persian)
- Moidfar, Saeed; Moghadam, Gholamreza. (1389). " The role of neighborhood identity in reducing and controlling the tendency towards abnormal social behavior in the city (the case of neighborhoods in Tehran) Iran's social issues, number 2. pp. 115-144. Winter. (In Persian)
- Tavasli, Gholam Abbas. (1383). "Urban sociology". Payam Noor University Publications. The seventh edition. (In Persian)
- -Bastani, Susan. (1369). "Neighborhood relations in the apartments of Tehran neighborhoods". Sociology master's thesis. University of Tehran, Faculty of Social Sciences. (In Persian)
- Chong, Sheau Tsuey(2015), Young Australians Neighbourhood Social Capital, Faculty Life and Social Sciences, Swinburn University of Technology,2-22.
- Niazi, Mohsen. (1387). "Ethnography of Aran and Bidgol". elm and danesh publications. First edition, Tehran. (In Persian)
- Sadiq Sarostani, Rahmat Elah; Nimrozi, Nowruz (1389). "Examination of the relationship between social participation in neighborhood relations and feeling of security in the neighborhoods of Mashhad". The quarterly journal of police knowledge. 12th year Second Issue. pp. 186-220. (In Persian)